

Network Poland

Biznes a Prawa Człowieka

Spis treści

01. **Ban Ki-moon**, Sekretarz Generalny ONZ
02. **Irena Lipowicz**, Rzecznik Praw Obywatelskich

Rada Programowa

Słowo wstępne

03. **Kamil Wyszkowski**, Krajowy Przedstawiciel Global Compact w Polsce
04. **Janusz Piechociński**, Wicepremier i Minister Gospodarki
05. **Władysław Kosiniak-Kamysz**, Minister Pracy i Polityki Społecznej
06. **Henryka Mościcka-Dendys**, Podsekretarz Stanu, Ministerstwo Spraw Zagranicznych
07. **Katarzyna Zajdel-Kurowska**, Członek Zarządu, Narodowy Bank Polski
08. **Henryk Wujec**, Doradca Prezydenta RP, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
09. **Tomasz Chruszczow**, Przewodniczący UNFCCC SBSTA (Organ ds. Naukowo Technicznych Konwencji Ramowej NZ ds. Zmian Klimatu)
10. **Natalia Szczucka**, Dyrektor Przedstawicielstwa Regionalnego Komisji Europejskiej w Polsce

Rozdział I

Wytyczne ONZ ds. Biznesu i praw człowieka – implementacja

11. **Kamil Wyszkowski**, Krajowy Przedstawiciel Global Compact w Polsce
12. **Ryszard Czerniawski**, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
13. **Mariusz Haładyj**, Podsekretarz Stanu, Ministerstwo Gospodarki
14. **Jacek Męcina**, Prof. UW dr hab., Sekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej
15. **Adam Bodnar**, Wiceprezes Zarządu, Helsińska Fundacja Praw Człowieka
16. **Beata Faracik**, Prezeska Zarządu Polskiego Instytutu Praw Człowieka i Biznesu, ekspertka Global Compact w Polsce ds. praw człowieka
17. **Jarosław Duda**, Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
18. **Teresa Hernik**, Prezes Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
19. **Rafał Baniak**, Podsekretarz Stanu, Ministerstwo Skarbu
20. **Marek Plura**, Poseł do Parlamentu Europejskiego, Komisja Zatrudnienia i Spraw Socjalnych, Komisja Transportu i Turystyki, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
21. **Michał Boni**, Europejski Poseł do Parlamentu Europejskiego, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
22. **Małgorzata Skucha**, Prezes, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce

Głos społeczności międzynarodowej

- 23. **Steen Hommel**, Ambasador Królestwa Danii w Polsce
- 24. **Colette Taquet**, Ambasador Królestwa Belgii w Polsce
- 25. **Thomas Buchsbaum**, Ambasador Austrii w Polsce
- 26. **Kees van Baar**, Ambasador Praw Człowieka Królestwa Niderlandów

Rozdział II

Głos sektora prywatnego – implementacja wytycznych poprzez koalicje rzeczników etyki w przedsiębiorstwach i instytucjach

- 27. **Kamil Wyszkowski**, Krajowy Przedstawiciel Global Compact w Polsce

Dbłość o prawa człowieka podstawą odpowiedzialnego pracodawcy

- 28. **Henryka Bochniarz**, Prezydent Konfederacji Lewiatan, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
- 29. **Andrzej Malinowski**, Prezydent Pracodawcy RP, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce

- 30. **Anna Potocka-Domin**, Wiceprezes Business Centre Club, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
- 31. **Norbert Kusiak**, Ekspert Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych
- 32. **Mateusz Szymański**, Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”

Liderzy w sektorze prywatnym i publicznym

- 33. **Katarzyna Zajdel-Kurowska**, Członek Zarządu, Narodowy Bank Polski
- 34. **Dan Bross**, Senior Director of Corporate Citizenship, Microsoft
- 35. **Jacek Wojciechowicz**, Rzecznik Etyki Grupa PKP S.A.
- 36. **Dominika Kulczyk**, Prezes Kulczyk Foundation, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
- 37. **Katarzyna Rudnicka**, Prezes Vivenge Sp. z o.o., członek Rady Programowej Global Compact w Polsce
- 38. **Małgorzata Zdzienicka-Grabarz**, Bank BGŻ S.A.
- 39. **Magdalena Rzeszotalska**, Dyrektor ds. Komunikacji Korporacyjnej i CSR Polpharma S.A.
- 40. **Bolesław Rok**, Prof. Centrum Etyki Biznesu i Innowacji Społecznych, Akademia Leona Koźmińskiego; Pełnomocnik ds. Etyki, PGNiG SA; Koordynator Merytoryczny Rady Programowej Global Compact w Polsce
- 41. **Piotr Śliwicki**, Prezes Zarządu Grupy Ergo Hestia, członek Rady Programowej Global Compact w Polsce

Wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka

Krajowy plan wdrażania Wytycznych ONZ ds. Biznesu i Praw Człowieka – rekomendacje

16.

Beata Faracik
Prezesa Zarządu Polskiego Instytutu Praw Człowieka i Biznesu,
ekspertka UN Global Compact w Polsce ds. Praw Człowieka

Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu

Gdy w 2005 r. profesor John Ruggie obejmował mandat Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ ds. Biznesu i Praw Człowieka, niewielu wierzyło, że uda mu się przelamać głęboko spolaryzowaną debatę, która towarzyszyła procesowi prac nad „Draft UN Norms on Business and Human Rights”. Dokument ten był próbą uregulowania w sposób prawnie wiążący kwestii odpowiedzialności przedsiębiorstw za naruszenia praw człowieka¹. A jednak gdy w 2012 r. ponad 1000 uczestników zebrało się w Genewie na I Forum ONZ dotyczącym Biznesu i Praw Człowieka, nie tylko dominowała konstruktywna atmosfera ale, co istotniejsze, dyskusje toczyły się wokół najbardziej efektywnych metod i praktyk zapewnienia poszanowania praw człowieka w kontekście działalności biznesu, a nie wokół tego, czy przedsiębiorstwa w ogóle mają je szanować.

Dokumentem, który tak diametralnie odmienił podejście wszystkich interesariuszy, były opracowane przez prof. Ruggiego i przyjęte jednogłośnie w 2011 r. rezolucją nr AHRC/17/4 Rady Praw Człowieka ONZ Wytyczne ONZ ds. Biznesu i Praw Człowieka (UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy” Framework²; dalej: Wytyczne ONZ), które podkreślają, że aby zapewnić poszanowanie praw człowieka w kontekście biznesu, konieczna jest współpraca i działanie wszystkich stron, a szczególnie wywiązywanie się:

- państw ze spoczywającego na nich, każdym z nich osobno i wszystkich razem, obowiązku zapewnienia ochrony praw człowieka przed naruszeniami ze strony osób trzecich, w tym przedsiębiorstw, zgodnie z postanowieniami umów międzynarodowych dotyczących praw człowieka (I Filar Wytycznych ONZ, Wytyczne 1-10)³;

- przedsiębiorstw z odpowiedzialności za przestrzeganie i poszanowanie praw człowieka w ich działaniu (II Filar Wytycznych ONZ, Wytyczne 11-24); oraz

- zarówno państw jak i przedsiębiorstw z obowiązku zapewnienia skutecznych państwowych i pozapaństwowych, sądowych i pozasądowych mechanizmów rozpatrywania skarg na naruszenia praw człowieka przez przedsiębiorstwa i skutecznych środków zaradczych (III Filar Wytycznych ONZ, Wytyczne 25-31).

Aby ułatwić zrozumienie zebranych w dokumencie 31 zasad, zakreślających kto, co i jakie działania powinien podejmować, by zapewnić wdrożenie Wytycznych ONZ zgodnie z ich duchem i zapobiec błędnym interpretacjom, Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka oraz Grupa Robocza ONZ ds. Biznesu i Praw Człowieka (dalej GR ONZ) opracowały swoiste przewodniki skierowane osobno do przedsiębiorstw⁴, jak i – m.in. w postaci raportu opracowanego przez w/w Grupę Roboczą i przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne ONZ⁵ – do administracji publicznej⁶.

Jednym z najistotniejszych zaleceń skierowanych do państw jest to odnoszące się do potrzeby opracowania i wdrożenia krajowych planów działań na rzecz implementacji Wytycznych ONZ (dalej Krajowe Plany Wdrażania Wytycznych ONZ, KPWW), rozumianych jako **opracowane i przyjęte przez rząd, regularnie aktualizowane dokumenty o wymiarze strategicznym, określające priorytety, działania i przyszłe zobowiązania administracji publicznej odnoszące się do praw człowieka w kontekście biznesu**. Od czasu przyjęcia Wytycznych w 2011 r., zarówno Rada Praw Człowieka, jak i szereg instytucji wezwowało państwa do wypracowania krajowych planów wdrażania Wytycznych ONZ, w tym m.in.: Komisja Europejska⁷, Parlament Europejski⁸, Rada Unii Europejskiej⁹ i Rada Europy¹⁰, co zaowocowało opracowaniem KPWW przez m.in. Wielką Brytanię¹¹, Holandię¹², Danię¹³, Włochy¹⁴, Hiszpanię¹⁵ a wkrótce i Finlandię; oraz rozpoczęciem procesu ich opracowywania przez wiele innych, w tym m.in. Niemcy.¹⁶ Dotąd działania w tym zakresie koncentrowały się w Europie, lecz w ostatnim okresie także kraje rozwijające

się, np. Chile, Kolumbia czy Tanzania zobowiązały się do ich opracowania. Również i kraje rozwinięte dotychczas zachowujące się w sposób zachowawczy, przystąpiły do prac – w tym m.in. USA gdzie pod wpływem nacisku organizacji społeczeństwa obywatelskiego¹⁷ Prezydent Obama ogłosił we wrześniu 2014 r. rozpoczęcie prac nad KPWW przez administrację Stanów Zjednoczonych¹⁸.

Wyzwania i dobre praktyki w opracowywaniu KPWW były także przedmiotem pogłębionej, kilkudniowej dyskusji na III Forum ONZ¹⁹, do której punktem wyjścia były prezentacje Państw, które już opracowały KPWW, sprawozdania z konsultacji regionalnych²⁰ ale przede wszystkim wytyczne odnoszące się do procesu i zawartości KPWW opracowane przez GR ONZ na podstawie ponad rocznego procesu obejmującego m.in. analizy dotychczasowych procesów i doświadczeń Państw, które KPWW już opracowały lub nad którymi pracują; i konsultacji ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym Państwami²¹.

Jak podkreślono w raporcie GR ONZ, podstawowym celem krajowych planów wdrażania Wytycznych ONZ, rozumianych jako opracowane i przyjęte przez rząd dokumenty określające priorytety, działania i przyszłe zobowiązania administracji publicznej odnoszące się do praw człowieka w kontekście biznesu, jest zapobieżenie naruszeniom praw człowieka oraz wzmocnienie ich ochrony przed takowymi ze strony przedsiębiorstw, m.in. dzięki przeprowadzeniu inkluzywnego, angażującego wszystkie grupy interesariuszy procesu polegającego na zidentyfikowaniu potrzeb, luk w „literze” i praktyce stosowania obowiązującego prawa (w tym na poziomie aktów wykonawczych) wymagających reakcji, oraz praktycznych i realnych do zrealizowania celów i działań mających doprowadzić do ich realizacji. KPWW powinny też opierać się na zasadzie równego traktowania, zakazu dyskryminacji, inkluzywności i udziału, odpowiedzialności prawnej i rządów prawa, z uwzględnieniem aspektów gender szczególnie w odniesieniu do grup bardziej niż inne narażonych na naruszenia praw człowieka, jak obrońcy praw człowieka.²²

Ważne jest, aby KPWW odnosiły się do działań administracji publicznej mających na celu realizację wytycznych ujętych w filarze I i po części III Wytycznych ONZ, a nie poprzestawały na opisie zastanego stanu faktycznego (co jest słabością włoskiego KPWW) czy sprowadzały się do zaleceń kierowanych pod adresem przedsiębiorstw. To nie biznes jest zobowiązany do realizacji KPWW lecz konkretne organy i instytucje administracji publicznej, tak na poziomie rządowym, jak i samorządowym. Oczywiście pracom i działaniom administracji publicznej powinny towarzyszyć działania po stronie przedsiębiorstw, które zgodnie ze wskazaniem Wytycznych ONZ i niezależnie od aktywności państw (lub ich braku) mają obowiązek podjąć działania wdrażające w zakresie II filaru Wytycznych ONZ, odnoszącego się do obowiązku zapewnienia poszanowania praw człowieka w ich działalności.

Zgodnie z rekomendacjami ONZ, proces odnoszący się do wypracowywania KPWW powinien obejmować następujące etapy:

Faza I: Zainicjowanie procesu

1. Podjęcie i opublikowanie przez rząd formalnego oświadczenia o decyzji opracowania KPWW.
2. Stworzenie ram do sprawnego funkcjonowania współpracy interministerialnej i wskazanie instytucji (jednej lub kilku łącznie) odpowiedzialnej/ych za opracowanie KPWW.
3. Wypracowanie formuły umożliwiającej konsultacje i włączenie/zaangażowanie różnych pozarządowych interesariuszy w proces prac nad KPWW.
4. Opracowanie i opublikowanie harmonogramu prac oraz dedykowanie na ten cel niezbędnych środków.

Faza II: Ocena sytuacji i konsultacje

5. Podjęcie działań mających na celu zrozumienie istoty negatywnego wpływu przedsiębiorstw na prawa człowieka, aby mieć pewność, że osoby/instytucje zaangażowane w prace nad KPWW dobrze rozumiały, co jest istotą praw człowieka w kontekście biznesu.

6. Dokonanie oceny stanu kompatybilności prawa i polityki państwa z Wytycznymi ONZ i zidentyfikowanie braków w dotychczasowym wdrażaniu Wytycznych przez państwo i przedsiębiorstwa (np. może to przybrać formę analiz zrobionych na zlecenie administracji niezależnym ośrodkiem badawczym posiadającym zaawansowaną ekspertyzę w zakresie praw człowieka, aby zapewnić obiektywność oceny, jak to zrobiły m.in. Szwajcaria²³ i Norwegia²⁴).

7. Przeprowadzenie konsultacji z interesariuszami i zidentyfikowanie obszarów priorytetowych, uwzględniając krótki, średni i długi horyzont czasowy ich realizacji.

Faza III: Opracowanie wstępnego projektu KPWW

8. Opracowanie projektu KPWW.
9. Przeprowadzenie konsultacji projektu z zainteresowanymi interesariuszami.
10. Opracowanie finalnego KPWW i jego publiczna inauguracja.

Faza IV: Wdrożenie KPWW

11. Wdrożenie działań przewidzianych w KPWW oraz kontynuacja współpracy międzyresortowej.
12. Zapewnienie i umożliwienie monitorowania procesu przez ciało reprezentujące wszystkie kluczowe grupy interesariuszy.

Faza V: Aktualizacja KPWW

13. Dokonanie oceny wpływu wdrożenia poprzedniego KPWW i zidentyfikowanie obszarów, w których nadal istnieją braki i które wymagają dalszych działań.
14. Przeprowadzenie konsultacji z interesariuszami i zidentyfikowanie obszarów priorytetowych.
15. Opracowanie zaktualizowanego KPWW, przeprowadzenie jego konsultacji, opracowanie wersji końcowej i jej inauguracja.

Konferencja poświęcona wdrożeniu Wytycznych ONZ dotyczących Biznesu i Praw Człowieka w Polsce zorganizowana przez UN Global Compact Polska w grudniu 2014 r., w której wzięło udział szereg przedstawicieli administracji

rządowej i innych organów państwa polskiego, daje nadzieję na zmianę nastawienia administracji publicznej do Wytycznych ONZ. Choć bowiem Polska przyjęła zobowiązanie wypracowania KPWW aprobując Konkluzję Rady UE z 2012 r. i zadeklarowała Komisji Europejskiej podjęcie działań w tym kierunku, dotychczas zdecydowana większość działań w tym zakresie była inicjowana przez środowiska pozarządowe²⁵. A warto te działania podjąć zarówno ze względu na prawa człowieka, ale i fakt, że brak działania ze strony polskiej administracji przekłada się na zmniejszenie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, które zamiast już teraz przy wsparciu państwa budować swoje kompetencje w zakresie np. należytej staranności w zakresie praw człowieka (*human rights due diligence*), wkrótce będą musiały się zmierzyć z wymaganiami ds. raportowania konkretnych informacji, posiadania odpowiednich procesów monitorowania pochodzenia surowców w ich produktach czy funkcjonowania sprawnych procedur skargowych w firmie, po to aby móc sprostać oczekiwaniom swoich partnerów biznesowych z innych krajów, gdzie podobne regulacje zostały już wprowadzone. Ponadto, wbrew powszechnemu w administracji przekonaniu, że przedsiębiorcy chcą być zostawieni sami sobie, biznes oczekuje wskazówek od rządu. Brak działania na tym etapie spowoduje, że firmy polskie nie będą przygotowane na wymagania i oczekiwania swoich zagranicznych partnerów.

Niniejszy tekst ze względu na krótki format nie aspiruje do ujęcia i zaprezentowania w sposób kompleksowy złożoności zaleceń ds. opracowania KPWW oraz szans i wyzwań, które w procesie jego opracowania mogą się pojawić. Niemniej warto wskazać kilka sugestii, których uwzględnienie może usprawnić proces prowadzący do wypracowania polskiego KPWW. Warto zatem:

- zapoznać się, choćby ku inspiracji, nie tylko z takimi planami już opracowanymi przez inne kraje, ale także ich oceną dokonaną przez niezależne ośrodki badawcze²⁶ na zlecenie niektórych rządów i przez organizacje pozarządowe²⁷, rekomendacjami interesariuszy²⁸, narządami

mającymi za zadanie wesprzeć państwa w pracach nad KPWW²⁹;

- przyrzeć się inicjatywom ustawodawczym na poziomie krajowym w USA, Francji, Szwajcarii czy Wielkiej Brytanii, które mają wypełnić luki prawne sprzyjające naruszeniom praw człowieka³⁰;
- dokonać przeglądu zaleceń ds. praw człowieka skierowanych pod adresem polskiego rządu przez różne ciała traktatowe ONZ oraz inne państwa, np. w ramach Powszechnego Przeglądu Okresowego³¹;
- rozważyć zaproszenie, wzorem niektórych państw, GR ONZ do Polski i przeprowadzenie warsztatów poświęconych wdrażaniu Wytycznych ONZ.

Należy także zaprosić do dyskusji nad kształtem procesu wypracowywania KPWW wszystkich interesariuszy³², szczególnie, że gotowość do włączenia się w takie prace sygnalizowały wielokrotnie zarówno organizacje pozarządowe, jak i związki zawodowe oraz niektóre organizacje reprezentujące środowisko biznesu. Warto z tej gotowości skorzystać i wypracować w oparciu o szerokie konsultacje społeczne kompleksowy i spójny Krajowy Plan Wdrażania Wytycznych ONZ cieszący się zrozumieniem i zaangażowaniem administracji publicznej i akceptacją społeczną, a tym samym zwiększający poziom zaufania do państwa i do biznesu. Plan, który dzięki usystematyzowaniu i zapewnieniu komplementarności działań w różnych obszarach tematycznych oraz wsparciu społeczeństwa, wykorzysta także synergii pomiędzy działaniami podejmowanymi przez rząd, biznes oraz poszczególne grupy społeczne i zawodowe. Razem osiągniemy więcej.

*Beata Faracił
Prezesa Zarządu Polskiego Instytutu Praw Człowieka i Biznesu,
ekspertka UN Global Compact w Polsce ds. praw człowieka*

1. D. Weissbrodt, M. Kruger, Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, The American Journal of International Law, Vol. 97, No. 4 (2003), s. 901-922.